

Inkluderende fellesskap for barn med behov for særskilt tilrettelegging

I et inkluderende fellesskap skal alle barn få gode utviklingsvilkår, uavhengig av barnas forutsetninger og behov for tilrettelegging.

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 02.07.2021

Tilrettelegging handler i stor grad om trygge voksne som kan etablere gode relasjoner til det enkelte barnet med behov for særskilt tilrettelegging. Dette er en av de viktigste faktorene for at barna skal oppleve at de har det bra. De voksnes holdninger er avgjørende for hvordan barn føler seg sett og forstått.

God tilrettelegging

Positive relasjoner mellom de voksne og barnet vil styrke barnets selvfølelse og forståelse for sosiale situasjoner. Dere som jobber i SFO kan tilrettelegge for og støtte alle barn med behov for særskilt tilrettelegging ved å

- møte alle barna med nysgjerrighet og åpenhet
- møte barna som har det vanskelig med rolig stemme
- ta alle følelser på alvor, og ved å hjelpe barnet med å sette ord på følelser
- inngå individuelle avtaler for dem som spesielt trenger å få utløp for følelser
- ha ekstra fokus på barnet når dere bruker vikarer, noe som ofte er sårbare situasjoner for disse barna
- ha god struktur på SFO-dagen. Det kan gi opplevelse av forutsigbarhet
- gi entydige beskjeder, én beskjed om gangen og i god tid. Vær bevisst på kroppsspråk og blikkontakt
- være sikre på at beskjeder er forstått
- hjelpe barnet med å huske beskjeder og avtaler ved bruk av mobil, lapper og lignede
- gi mulighet for å ta kortere pauser, korte tidsfrister og klare avtaler
- tilby hjelp ved alle oppgaver som har tidsfrister

- hjelpe barnet å «hekte seg på» og holde fokus under lek og aktivitet
- la barnet ha fiklegjenstander, musikk på øret eller lignende

Lek og aktiviteter

Barn med behov for særskilt tilrettelegging trenger ofte aktive voksne i lek og aktiviteter. Språk og kommunikasjon preger leken, og det kan gi noen barn utfordringer de trenger støtte til. En voksen som viser interesse for hva barna tenker og har lyst til å gjøre, hvordan de kan gjøre det og med hvem, hjelper barnet raskere i gang med god lek. Det gir også gode erfaringer med å undersøke, reflektere og undre seg, og å bruke sine språklige ferdigheter til å forstå og lære.

God tilrettelegging i lek og aktiviteter handler om å

- tilby variasjon i aktivitetene
- være aktive voksne og delta i lek, spill og samlinger
- bruke barnas særinteresser i aktiviteter for motivasjon
- forberede barna på annerledesdager
- ha ekstra fokus i overganger, og gi hjelp ved skifte av aktiviteter
- gi signal i god tid før dere avslutter aktiviteten, for eksempel ved hjelp av et timeglass eller ved å si fra når det er noen minutter igjen

Fysisk tilrettelegging

Dere bør også tilrettelegge det fysiske miljøet ut fra barnas behov. Tenk over plassering i rommet og ved bordet, avhengig av hva barnet strever med. Bruk gjerne veilederen for universell utforming når dere planlegger SFO-året, med tanke på de barna som skal gå der.

Måltider

Måltider kan være en god arena for sosialt samspill. Å tilberede eller forberede måltider sammen kan skape forutsigbarhet og gjøre at barna mestrer situasjonen bedre. Noen barn vil trenge faste rammer i form av faste plasser ved bordet, og bruk av symboler som forbereder dem på hva som skal skje. Det er viktig at dere har gode rutiner før, under og etter måltidet.

Kulturaktiviteter

Kulturopplevelser som krever at barna skal forflytte seg, forutsetter at dere planlegger godt og informerer hjemmet. Det er viktig at dere forbereder barnet godt på det som skal skje.

Fysisk aktivitet

Barn som er i bevegelse i løpet av dagen kan oppleve mer ro i kroppen, og for noen fungerer fysisk aktivitet som et avbrekk fra aktiviteter som krever konsentrasjon.

Gode aktiviteter både ute og inne er en viktig variasjon i løpet av dagen. Det er viktig å se etter muligheter for de barna som trenger ekstra tilrettelegging på bakgrunn av fysiske forutsetninger.

Se eksempler på tilrettelagte aktiviteter i Aktivitetskassen

Overganger og samarbeid

Det er viktig å sikre gode overganger fra barnehage til SFO og skole. Samarbeidsmøter med barnehage, foreldre og barnet selv bør starte tidlig. Besøk på SFO vil kunne trygge barnet, både når det gjelder å møte de ansatte og det å oppleve hva SFO faktisk er.

For barn som går i SFO på 7. trinn, kan det være nyttig at SFO er inkludert i samarbeidet om overgangen til ungdomsskolen.

Barnet opplever flere overganger i løpet av dagen: mellom hjem-SFO, SFO-skole, skole-SFO og SFO-hjem. Overganger kan være sårbare situasjoner og det kan derfor være godt å ha tenkt igjennom hvordan dere kan trygge barnet i disse overgangene.

Noen barn vil ha behov for at helseoppfølging blir lagt til SFO-tiden. Dette bør skje i samråd med foreldrene og barnet.

Barn med stort læringspotensial

Barn som lærer raskere og tilegner seg mer kompleks kunnskap sammenlignet med jevnaldrende, kaller vi barn med stort læringspotensial. Barn med stort læringspotensial er en sammensatt gruppe, og de vil ha ulike behov for støtte.

Kjennetegn på stort læringspotensial kan være:

- sterke kognitive evner
- høy måloppnåelse
- et stort potensial for utvikling
- et stort læringspotensial kombinert med en læringsutfordring
- særlig høy kreativitet

Tilrettelegge SFO-dagen for barn med stort læringspotensial

Barn med stort læringspotensial kan ha behov for å fordype seg i sine

interesseområder i SFO. Det er viktig at dere hører på barnet og legger opp til aktiviteter i samråd med barnet og foreldrene.

Dere kan tilrettelegge for barn med stort læringspotensial ved å

- sørge for at barnet har tilgang på litteratur, gjerne avansert, som handler om barnets interessefelt
- gi barnet mulighet til å bruke digitale verktøy hvis det passer barnets interesser
- la barnet ha fortellerstund for andre barn om sitt «område»
- samarbeide med hjemmet om for eksempel tematikk og aktiviteter slik at barnet føler at det blir tatt på alvor
- hjelpe barnet i å utvide sine interesseområder ved å invitere til andre typer aktiviteter og tematikk, sammen med andre barn

Tilrettelegging innenfor ulike spesialpedagogiske fagområder

Felles for de spesialpedagogiske fagområdene er at det kan kreves ekstra tilrettelegging for å få til et inkluderende miljø.

De brede fagområdene kan du lese mer om under, mens Statped har informasjon om de smale og særlig komplekse fagområdene syn, hørsel, kombinerte sansetap og døvblindhet, ervervet hjerneskade og Alternativ og Supplerende Kommunikasjon (ASK).

Nevroutviklingsforstyrrelser

Nevrobiologiske utviklingsforstyrrelser er en samlebetegnelse for ADHD, autismespekterforstyrrelser og Tourettes syndrom. Utviklingsforstyrrelsen skyldes en forsinket modning i sentralnervesystemet.

ADHD

Barn med ADHD kan ha vansker med å fange opp muntlige beskjeder og andre signaler fra omgivelsene. De kan ha vansker med å bearbeide informasjon, og kan derfor få problemer med å følge instruksjoner, gjennomføre oppgaver og organisere egne aktiviteter. For andre kan det virke som om de ikke hører etter. De unngår eller misliker gjerne oppgaver som krever vedvarende oppmerksomhet. Barn med ADHD skifter ofte fra en aktivitet til en annen, uten å gjøre noe ferdig. De er lette å

distrahere, glemsomme og mister lett ting.

Barn med ADHD har ofte tilleggsvansker. Mer enn halvparten har en eller annen form for atferdsforstyrrelse. Det innebærer at barnet kan oppføre seg på en måte som er sosialt uakseptabelt. Mange har lærevansker i form av lese-, skrive- eller matematikkvansker. Et annet trekk kan være forsinket motorisk utvikling, som innebærer «klossethet» i lek og idrett. Det er ikke uvanlig med psykiske problemer som angst, depresjon og lav selvfølelse.

[Les mer om ADHD hos Helsenorge](#)

Tourettes syndrom

Tourettes syndrom er en tilstand der barn utvikler motoriske eller vokale tics. Tics er plutselige og hurtige, ufrivillige bevegelser eller lyder som kremting, hosting, banning eller gjentakelse av spesielle ord. Motoriske tics kan for eksempel være blinking, kast på hodet, skuldertrekning og ansiktsgrimaser.

Både ved stress, utmattelse, opphisselse og avkobling kan hyppigheten av tics øke. Barnet har ofte ikke kontroll over tics og det kan være vanskelig å holde igjen. Et godt råd er å fokusere minst mulig på barnets tics. I samarbeid med barnet og foreldrene kan dere lage en avtale eller plan på hvordan dere skal informere andre barn i SFO om hva tics er.

[Les mer om Tourettes syndrom hos Helsenorge](#)

Autismespekterforstyrrelse

Autisme eller autismespekterforstyrrelser er en utviklingsforstyrrelse og kjennetegnes ved avvik i evnen til gjensidig sosial kontakt, begrensede eller snevre interesser og ofte en ensformig måte å gjøre ting på. Barna kan ha avvikende blikkontakt og kan være sensitive for lukt, lyd og berøring.

Det er store individuelle forskjeller hos personer i autismespekteret, og vanskenes alvorlighetsgrad og karakter påvirker hvordan et barn med autisme fungerer i SFO. Barn i autismespekteret har vansker med å sortere og prioritere når flere inntrykk og krav opptrer samtidig. De blir ofte misforstått og kan oppfattes som uhøflige eller uoppdragne. Barna er sårbare for stress, krav, mas og kritikk. Mange har også vansker med planlegging og organisering, noe som kan gjøre det vanskelig å komme i gang med aktiviteter på egen hånd i SFO.

[Les mer om autisme hos Helsenorge](#)

Tilrettelegge SFO-dagen for barn med nevroutviklingsforstyrrelser

Barn med nevroutviklingsforstyrrelse kan ha en atferd som andre opplever som utfordrende. Det å forstå barnets perspektiv og hva adferden er uttrykk for, er sentralt for at dere lykkes med å tilrettelegge.

Som oftest oppstår utfordrende adferd når barnet møtes av krav det ikke har ferdigheter til å løse. Å ha en nevroutviklingsforstyrrelse kan også gjøre barnet mer sårbart for stress. Ved utfordrende situasjoner eller adferd kan det være nyttig å finne ut hva som fører til og trigger stress.

Statped's kartleggingsmateriell «Sånn vil jeg ha det» kan gi støtte når dere snakker med barn med nevrologiske utviklingsforstyrrelse om deres behov.

Struktur og forutsigbarhet

Noen barn strever med å komme inn i rutinene i SFO. Barnet kan ha manglende tidsperspektiv og synes at overganger er vanskelig. Dette kan skape uro og engstelse, som igjen kan føre til uønsket adferd. For å gjøre dagen mer forutsigbar for barnet kan dere for eksempel bruke dagsplan og nedtelling på klokken. En voksen med ansvar for å følge opp litt ekstra med påminnelser og egne beskjeder, kan også være en trygghet.

Pauser

Noen barn med nevroutviklingsforstyrrelser trenger jevnlig pauser. Tilgang til et rom der barnet kan hvile og skjermes for inntrykk og støy kan bidra til en bedre SFO-dag for barnet. Å høre på musikk, kunne skru av lys eller lese en tegneserie er noen eksempler på tilrettelegging. Noen har god erfaring med å lage en pausekasse. Dette er en kasse som barnet har tilgang til, som inneholder ulike aktiviteter som kan virke beroligende. Innholdet kan være lesestoff, ulike fikleleker, perler, Lego, ark og fargeblyanter eller hodetelefon med musikk.

Samarbeid med hjemmet

Foreldrene har ofte mange gode tips og erfaringer til hvordan dere kan løse ulike situasjoner i SFO. Lag gjerne en felles plan for hva dere skal gjøre i utfordrende situasjoner.

Mat og måltidsituasjoner

Noen av disse barna kan være sensitive for lukt og smak, og det kan gjøre måltidsituasjoner i SFO krevende. Matlukt og kanskje høye lyder i en måltidsituasjon, vil for mange være overveldende og anstrengende. Tilrettelegging som å ha med egen matpakke eller å få sitte i mindre grupper på eget rom kan være nyttig for noen.

Fysisk aktivitet

Å bruke kroppen vil for mange være et godt tiltak for å koble av fra konsentrasjonsaktiviteter. Å bevege seg er en god aktivitet, og noen velger det som en pause fra å sitte stille. Noen strever imidlertid med motoriske ferdigheter som kan kreve individuell tilrettelegging.

Språk-, lese-, skrive- og matematikkvansker

Språkvansker handler om vansker med å forstå språk, uttrykke seg muntlig og uttale språklydene. Betegnelsen utviklingsmessig språkvanske brukes om barn og unge med uventede og vedvarende språkvansker. Barn med språklige utfordringer trekker seg gjerne unna og blir passive i aktiviteter hvor bruk av språket er sentralt.

Barn med lese- og skrivevansker (dysleksi) har utfordringer med lesing og skriving som følge av en medfødt vanske. Matematikkvansker kan ha ulike årsaker og uttrykk, og kan være alt fra lette utfordringer til store og komplekse vansker.

Tilrettelegge SFO-dagen for barn med språk-, lese-, skrive- og matematikkvansker

Visuell støtte i form av konkrete, tegninger, bilder og grafiske symboler kan gjøre det enklere for barn å forstå omgivelsene. Støtten brukes sammen med tekst for å gjøre det enklere for barna å kunne orientere seg både inne og ute.

For noen barn med språkvansker kan det være til hjelp at dere voksne snakker i korte setninger og i noe langsomt tempo. Underbygg det dere sier ved hjelp av kroppsspråk, for eksempel ved å vise eller peke på gjenstander samtidig som dere sier navnet på gjenstanden.

Ha gjerne tilgang til bøker på alle nivåer, både skjønnlitteratur, faktabøker, tegneserier og billedbøker. En ryddig og velholdt lesestol med rotering og påfyll av lesestoff og tilgang til lydbøker kan være fint. Høytlesing kan bidra til felles opplevelser. Noen barn vil trenge at dere hjelper dem å lese, for eksempel når de

skal bruke en oppskrift eller spille et spill.

Skrible- og skriveaktiviteter kan være gode aktiviteter der barna kan skrive til bilder og tegninger, lage bøker, skrive invitasjoner eller ønskelister. Ved å spille ulike brettspill kan dere snakke om allmenne begrep og begreper innen matematikken som for eksempel større, mindre, under, over og ved siden. I situasjoner der det er naturlig kan dere også telle høyt, og på den måten bidra til at barnet utvikler en bedre forståelse av antall.

Les mer her: [Lesesenteret](#) og [Matematikksenteret](#)

Lærevansker

Generelle lærevansker er en felles betegnelse for barn som har forsinket utvikling eller lave læreforutsetninger. De kan streve med læring og mestrer ikke det samme som jevnaldrende. Barna kan i varierende grad også ha vansker med resonnering, problemløsning, selvregulering, hukommelse og språk. Flere har også nedsatte motoriske ferdigheter, og vansker med å omgå jevnaldrende sosialt.

Utviklingshemming

Utviklingshemming er en samlebetegnelse for en rekke ulike diagnoser og tilstander som er knyttet til kognitive, språklige og sosiale vansker. Barn med utviklingshemming kan ha utfordringer med å tilpasse seg nye omgivelser, situasjoner og aktiviteter. Barnet kan oppleve at omgivelsene er uoversiktlige og vanskelige å forstå.

Tilrettelegge SFO-dagen for barn med utviklingshemming

For at barn med utviklingshemming skal kunne oppleve et inkluderende miljø i SFO, er det helt nødvendig at det er ekstra tydelig for alle hva som skal foregå, hvor og når. Bruk en dag- eller aktivitetsplan som kan hjelpe barnet i å få oversikt. Dere kan også lage en visuell oversikt med grafiske symboler over hva barna skal gjøre når de kommer på SFO. Dette kan være å ta av sko, henge opp yttertøy, vaske hendene og gå til et bestemt rom.

Planlegg lek og aktiviteter som dere vet barnet er motivert for og kan mestre. Kanskje må dere hjelpe barnet i startfasen. Liker barnet fotball kan dere endre reglene og for eksempel ha færre på banen, eller spille gå-fotball slik at det blir lettere å delta for elever som trenger et roligere tempo. Det vil også være en fordel å bruke vester slik at det er tydelig hvem som er på lag.

Ulike kulturaktiviteter kan både gi opplevelser og muligheter til å uttrykke seg. Formingsaktiviteter, sang, dans eller drama er kreative uttrykksformer hvor alle har mulighet til å delta og bidra ut fra sitt ståsted. Dette kan også gi gode muligheter for samspill mellom barna.

Multifunksjonshemming

Barn med multifunksjonshemming har flere funksjonsnedsettelse som er gjensidig forsterkende. Multifunksjonshemming vil som oftest innebære omfattende bevegelsehemming og store utfordringer knyttet til motoriske aktiviteter. Mange vil trenge omfattende hjelpemidler i det daglige, som personløfter, ulike rullestoler, gå- og stå-hjelpemidler.

Tilrettelegge SFO-dagen for barn med multifunksjonshemming

Å tilrettelegge for gode og trivselsfremmende lekaktiviteter for barn med multifunksjonshemming kan kreve omfattende tilpasninger.

Lek og aktiviteter i SFO bør i stor grad bidra til god livskvalitet, glede og gi muligheter for å bygge på barnets egne interesser. Dere bør kartlegge interessene til barnet i samarbeid med foreldrene, de ansatte på skolen og andre nære omsorgspersoner.

Det er viktig at barnet får utnytte de motoriske ferdighetene de faktisk har, og at dere tilrettelegger for bevegelsesglede ut fra de individuelle forutsetningene. Det finnes mange gode aktivitetshjelpemidler som gjør det mulig å delta i fysiske aktiviteter selv om bevegelsehemmingene er store. Hjelpemidler for husking, aking, ulike typer sykler og ski er eksempler på dette.

Sosioemosjonelle vansker

Barn med sosioemosjonelle vansker er en sammensatt gruppe og kan streve med angstlidelser, depresjoner, alvorlig fravær, spiseforstyrrelser, søvn, tilknytning til andre, impuls kontroll og hørsensitivitet.

I SFO er det viktig at dere voksne møter barna på en varm måte. Noen barn vil trenge helsehjelp.

Annen form for tilrettelegging kan være:

- forutsigbarhet og god struktur
- korte og tydelige beskjeder
- legge til rette for små grupper i aktiviteter og selvvalgt lek
- gi målrettede og faste oppgaver som kan være med å trygge barnet
- hjelpe og støtte barnet til å takle uforutsigbare aktiviteter

Emosjonelle vansker: Hva kan voksne i skolen gjøre for elever med emosjonelle vansker forårsaket av negative livshendelser?

Traumer

Et traume er en lidelse som oppstår som forsinket eller langvarig reaksjon på en belastende livshendelse eller situasjon. Barn kan ha vonde minner som de prøver å unngå. Dette gjør de ved å unngå situasjoner som kan bringe frem de samme vonde følelsene de har opplevd og som førte til at de i utgangspunktet utviklet traumet.

Tilrettelegge SFO-dagen for barn med traumer

Det er viktig at barnet opplever trygghet og ro, og at dere legger til rette for mestringsopplevelser og god sosial kontakt med andre barn.

RVTS er regionale ressursentre som kan gi støtte for deg som møter mennesker berørt av ulike traumer.

CACTUS er en nettside som driftes av et faglig nasjonalt nettverk om utviklingstraumer.

